

BÖLÜM 29

FARKLI EĞİTİM UYGULAMALARININ ENGELLİ ÇOCUKLARDAKİ SPOR YAPMA BECERİLERİNE ETKİSİ: MONTESSORİ EĞİTİM ÖRNEĞİ

Emire ÖZKATAR KAYA¹

Ülkemizde engelliler; zihinsel, fiziksel, görme ve işitme engelli olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Engel, kelimesi genellikle bireyin zihinsel, görme, işitme ve fiziksel alanlarda göstermiş olduğu eksiklikler ve yetersizlikler olarak ele alınmaktadır. Ancak her bireyin özellikleri ve gereksinimleri birbirinden farklıdır. Bu durumda her engelli çocuğun kendine has yetersizliğinin olması, buna bağlı olarak, birden fazla engelin eşlik etmesi, eğitimlerinde daha uygun düzenleme ve planlamaya ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. Engelli çocuklar bir insan farklılığı olarak görülüp, zamanında tedavi edilmesi ya da rehabilite edilmek zorunda olunan bir özellik olarak değerlendirilmelidir (Çevik & Kabasakal, 2013). Bu bakış açısına göre, engelli çocukları değiştirmeye çalışmak ya da onları engelli olarak tutmak yerine engellilerin tüm psikolojik, fiziksel, sosyal, gelişimini engelleyen çevresel ve sosyal engeller kaldırılmalı ve gerekli hizmetlerin sunulması gerekmektedir (Craft, 1995). Bu durumda; Ülkelerin engelli bireylere sunmuş olduğu sosyal desteğin başında engellilerin yaşam kalitesini artırma ve kendi bağımsızlığını kazanma adına en başta sporu sayabiliriz. Toplumda her bireyin spor yapmaya ihtiyacı vardır. Her insan önemlidir, çünkü insan sahip olduğu potansiyel ile değerlendirilmelidir. Toplumun sadece sağlıklı bireylerden değil de, engelli vs. değişik sınıflardan oluştuğu da bir gerçektir. Nüfusumuzun önemli bir oranını engellilerin oluşturduğu günümüzde, engelli bireylerin topluma adaptasyonlarının sağlanması yönünde en önemli etkinliklerin başında spor ve eğitim gelmektedir (Açak & Kaya 2015). Bu nedenle, spor hiç şüphesiz engelli bireylere sunulan fırsatlar yelpazesi içerisinde etkin bir öneme sahiptir. Spor; engellilerin bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan gelişmelerini sağlamakta, toplumla kaynaşmalarını kolaylaştırmakta-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü
eozkatar@erciyes.edu.tr

dır. Diğer bir deyişle spor, bireyin fizyolojik ve psikolojik yönden sağlığını geliştiren, sosyal davranışlarını düzenleyen, zihinsel ve motorik belirli bir düzeye getiren biyolojik, pedagojik ve sosyal bir olgudur (Tekkurşun Demir & İlhan, 2020). Bu nedenle, engelli çocukların topluma olan uyumlarını sağlamak, bu süreci hızlandırmak ve sosyalleşmelerine katkıda bulunmak için sporu bir araç olarak ele alınması gerekmektedir (Dunn & Fait, 1997).

Spor, fiziksel aktivite, psikososyal gelişim, oyunlar, spor becerilerinin artırılması ve sosyalleşme açısından önemli bir araçtır. Ancak, engelli çocuklar gerek aileleri gerekse toplum tarafından sıklıkla hareketsiz bir yaşantıya maruz bırakılmış ve genellikle de toplumdan izole edilmiş insanlar olmuşlardır. Bu durum, engelli insanların pek çok gelişim özellikleri yönünden eksik ve yetersiz kalmalarının en büyük nedenidir (Martin, & Speer, 2011). Herhangi bir engele sahip olan çocuğun normal gelişim gösteren akranlarıyla benzer gelişimsel aşamalarda ilerlemelerine rağmen, bazı fiziksel ve motor uygunluk unsurlarında yetersiz kaldıkları ve onları geriden takip ettikleri çeşitli literatür çalışmalarında görülmektedir. Bu yetersizliklerine rağmen, yapılan programların ve aktivitelerin bu insanların yapısına uygun seçilmesi ve gerekli düzenlemelerle bu insanların öz güven kazandıkları ve normal gelişim gösteren yaşıtları ile başarılı olarak yarışabildikleri görülmektedir. Montessori eğitimi normal çocuklar kadar engelli çocuklarında hareket etme becerilerinin gelişmesini sağlamaktadır (Savucu, 2019). Günümüzde spor aktiviteleri engelli bireylerin rehabilitasyonunda ve rekreasyonunda kullanılmaktadır.

Sürekli kapalı ortamlarda asosyal bir yaşam süren engelli bireyler spor aktiviteleri sayesinde daha sosyal bir ortama kavuşmakta, sosyal ilişkilerinde daha aktif olabilmektedirler. Özellikle yeni engelli hale gelmiş bireyler spor aktiviteleriyle kendilerini önemseme duygusunu yeniden kazanırlar. Bundan dolayı spor etkinliklerine katılım engelli bireyin sosyal hayata entegrasyonunda yardımcı olur (Ilkım,2019). Engelli bireylerin spor eğitiminde; çocukların eğitimlerinin yanı sıra ailelerin de eğitilmesi sağlanmalıdır. Engellilerde yapılacak olan düzenli spor aktiviteleri ister beden eğitimi ve spor dersi olsun, ister belirli dönemlerde açılan rekreatif amaçlı spor okulları olsun, ister sınıflarda düzenlenen eğitim materyalleri olsun, hepsinde ailelerinde destekleri alınarak, ailelerin kendi çocuklarının yeteneklerini görme olanağı sağlanmalıdır (alışkan, 2011). Her engelli çocuğa spor yapma alışkanlığı kazandırmak ve ailelerin çocukları üzerinde pozitif düşünme ve motivasyonel desteklerinin sağlamak ve engelli bireylere gereken hassasiyet ve topluma kazandırma etkinliklerine

her zaman aile bireyleri de dâhil edilmelidir, yer verilmelidir. Çocukların gelişmesi açısından ailelerinde bu eğitime birlikte katılmaları önerilir. Böylece çocuklar aileleri ile birlikte sosyalleşebilirler (Doğduay,2013).

Spor Öğretmenleri; engellilerin bireysel farklılıklarını göz önüne almalı, uygun ortam sağlayarak normal spor eğitimi alan bireylerle aynı spor alanlarında eğitim vermeli, hedefler ve ulaşılması istenen amaçlar bireylerin gereksinimlerini karşılayacak düzeyde gerçekçi olarak ortaya koymalı, eğitime uygun öğretim yöntemleri, kullanılacak materyaller iyi seçmeli ve titizlikle uygulamalıdır. Hareket serileri arasında uzun dinlenme aralıkları vermeli, ilk çalışmalarda basit hareket veya oyunlar seçilmelidir. Mimikleri uygun ve doğru olarak kullanabilmeli ve bireyin zinde olacağı doğru bir aktivite saati seçmelidir. Ayrıca engelli bireyler spor yapmak için cesaretlendirilmeli ve sürekli motive edici sözlü-görsel- dokunsal uyaranlar verilmelidir (Koparan,2003). Bu durumda; Montessory eğitiminde yer alan uyarıcı aktiviteler engellilerin spora aktivitelerinde destekleyici olacaktır. Montessori'nin gelişimsel farklılık gösteren çocukları gözlemlemesi ve yöntemin oluşmasında gözlemlerin önemli bir yerinin olması, yöntemi aynı zamanda bir özel eğitim yöntemi haline de getirmektedir (Ergun, 2011).

MONTESORI EĞİTİMİ

Bütün çocukların eğitiminde olduğu gibi engelli çocukların eğitiminde de, onların ileride başkalarına bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve toplumla bütünleşmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaçla; Özel gereksinimli çocukların eğitiminde çok çeşitli eğitim ve öğretim yaklaşımı vardır bunlardan birisi de Montessori eğitim yöntemidir. Montessori yöntemi, eğitimin doğal bir süreç olduğunu vurgular ve çocuğun kendi iç sesini dinleyerek hareket edeceğine, böylece hem kendi kendini denetlemeyi hem de öğrenmeyi gerçekleştireceğine inanır. Montessori yönteminin özü, çocuğa önceden hazırlanmış bir çevrede kendi kendini geliştirebileceği, içinde hareket özgürlüğü olan bir yöntem ve sistem anlayışıdır. Bu sistemde, çocuklar sosyal, bilişsel ve fiziksel yönden gelişim gösterirler. Ayrıca Montessori yöntemi, çocuğa kendi kendine uygulayarak en iyi ve en kolay şekilde öğrenme yolunu bulmasını sağlamaktadır. Çocuk öğrenirken mutluluk ve istek duyar. Engelli çocuğun zamanla becerileri geliştikçe bağımsızlık duygusu ve özgüveni gelişecektir. Böylece hareket etme bağımsızlığı ilerledikçe spor ve fiziksel aktivite becerileri de artacaktır (Yıldırım Doğru, 2009).

Montessori yöntemi ile çocuk yetişkin baskısından uzak, kendi dünyasını keşfedebileceği, zekâsını ve bedenini geliştirebileceği, bir ortamda büyüyecektir. Montessori sisteminde uygulamalı yaşam alanları vardır. Çocuk bu alanda kendi kendine yetmeyi, çevresiyle ilgilenmeyi öğrenir. Montessori sisteminde duygusal olan çocuğa, dünyayı öğrenmesi için duygularını kullanabilmesi öğretilir. Bu alanda çocuk, farklı yükseklikleri, uzunlukları, ağırlıkları, renkleri, sesleri, kokuları, şekilleri kavramayı öğrenecektir. Dans, jimnastik gibi vücut çalışmaları fiziki gelişimine yarar, sağlamanın yanında çocuk vücudunu kullanmayı, öğrenir (Temel Fulya, 1994).

MONTESSORİ YAKLAŞIMI

Eğitim dönemindeki çocuğa gerekli bilgi, beceri, tutum ve temel alışkanlıkların kazandırılması için, planlı ve programlı bir eğitim hizmetine gereksinim duyulmaktadır. Bu eğitim hizmeti de belli bir eğitim programı çerçevesinde uygulanmalıdır (Beken,2009). Bu nedenle toplumların ve çocukların ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli yaklaşımları içeren programlar geliştirilmektedir. Bu yaklaşımlardan bir tanesi de Montessori Eğitim yaklaşımıdır (Bozkurt &ark. 2019).

Montessori Eğitim yaklaşımını temellerini, İtalya'nın ilk kadın tıp doktoru olan Dr. Maria Montessori (1870–1952) yılları arasında atmıştır. Kendi ismi ile anılan ilk “Çocuk Evi”ni 1907’de Roma’da açmıştır. Roma Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni bitiren Montessori, daha sonra aynı üniversitenin psikiyatri bölümüne girmiş ve bu dalda uzman olmuştur. Psikiyatri bölümündeki görevi sırasında zihinsel engelli çocuklarla ilgilenmiş ve onların özel bir eğitimden geçirilerek gelişmelerine yardımcı olunabileceği kanısına varmıştır. Bu yaklaşımla zihinsel engelli çocuklarla yaptığı çalışmalardan aldığı olumlu sonuçlar üzerine, aynı yöntemlerin normal çocuklar için de kullanılabileceğini düşünerek, çalışmalarını eğitim alanına yöneltmiştir. Bu eğitim metodu hem engelli hem de engelli olmayan çocuklar için kullanılmaktadır (Vuslat & Köksal Aksoy 2006).

MONTESSORİ EĞİTİMİNİN FELSEFESİ

Montessori eğitim felsefesi kendi dönemi içinde adlandırılan çocuktan hareket akımının temsilcisidir. Bu akımda özellikle Montessori'nin görüşleri temel alınır. Montessori'ye göre toplum ve eğitim reformlarının temelleri, insanın

bilimsel olarak incelenmesi üzerine kurulmalıdır. Yani dünya için eğitim öncelikle insanlığı bilmeye yardımcı olmayı hedeflemelidir. Böylece insanlık, uygarlığın ilerlemesi ile yaratılan şimdiki koşullara kendini uyarlayabilmelidir. Dolayısıyla eğitimin amacı çocuğun keşfi ve özgürleştirilmesidir. Bunun gerçekleşmesi için çocuğun kendi doğasında özgürce hareket etmesi, çevresinin farkına varması, fiziksel becerilerinin gelişmesini sağlaması gerekmektedir. İşte Montessori bu gelişimi destekleyen bir eğitim felsefesine sahiptir (Korkmaz, 2006).

Montessori eğitiminin yeni ve zengin yöntemi birçok ülkede resmi olarak uygulanmaktadır. Montessori'ye göre geleneksel öğretim yöntemlerinin bireyin yetişkinlik döneminde kendi kararlarını almalarına hazırlamadığını savunmaktadır. Bu nedenle; Montessori eğitim materyallerinin amacı, çocuğu aynı zamanda bir yetişkin olarak görmekte ve üst düzeydeki potansiyelini kullanmasına fırsat sağlamaktadır. Böyle bir eğitim alan çocuk kendine güvenen, kararlı, farklı bakış açısına sahip bir birey olur. Montessori sınıflarındaki materyaller çocuğa seçme özgürlüğünü sağlamaktadır. Çünkü, Montessori okul öncesi yıllarda her çocuğun bazı dönemlerde önemli sıçramalar gösterdiğini söylemektedir. Bu sıçramaların özellikle beyin gelişimi ile gerçekleştiğini savunur. Montessori çocuğun çevresindeki uyaranlara ve yönergelere karşı verdiği tepkilerin bazı dönemlerde gerçekleştiğinin üzerin de durmaktadır. Montessori 'ye göre çocuk bu duyarlı dönemlerde çevresini anlamakta, duyularını farklı uyaranlar karşısında keşfetmekte ve dili kolayca öğrenebilmektedir. Montessori eğitiminin çocukların kavram edinimleri, sosyal uyumları ve küçük kas motor becerileri üzerinde olumlu etkisinin olduğunu göstermiştir. Böylece küçük kas grubundaki olumlu fiziksel gelişimin onların spor yapma beceri temelini atmasına neden olacaktır. Bunun için Montessori sınıfları iyi ve çekici bir tarzda hazırlanmalıdır (Toran ,2011).

MONTESORİ EĞİTİM METODU

Montessori, bu metodunun temellerini zekâ engelli çocuklarla yaptığı çalışmalarla oluşturmuştur. Elde ettiği başarılar sonucunda da bu yöntemi normal çocukların eğitiminde kullanmaya karar vermiştir. Bu metot çocukların tutum, ilgi ve davranışları rehberliğinde olgunluğa ulaşmıştır. Özel gereksinimli çocukların eğitiminde çok çeşitli eğitim ve öğretim yaklaşımı vardır bunlardan en yaygın olarak kullanılanları; bireysel ve grup eğitimi, dil ve iletişim terapisi,

meşguliyet terapisi, psikolojik danışma hizmetleri, çeşitli eğitim yöntemleri ve programlar, duyuşsal devinsel terapiler, art terapi, alternatif öğretimler, yardımcı öğretim ve diğer yöntemler bulunmaktadır (Arslan, 2008).

Montessori standart eğitim metodu kişinin kendi yeteneğine göre yapabileceği faaliyetler, yaratıcı uğraşlar olabileceği gibi fiziksel becerilerinin de olabileceğini savunmuştur. Tüm bu faaliyetlerin ortak yönü ise, kişinin bunları istediği şekilde ve özgürce uygulayabilmesidir.

Montessori eğitim metodu hem engelli birey hem de eğitimci için ümit kaynağı olabilir. Engelli çocukların gelişmesi ve iyi yönde ilerleme kaydetmesi, devam ettikleri okullarda almış oldukları eğitim hizmetinin niteliği ile yakından ilişkisi vardır. Engelli çocuklar, diğer normal çocuklar gibi yaşamlarını bağımsız olarak sürdürebilmeleri için günlük yaşamda gerekli bazı davranışları öğrenmeleri gerekir.

Engelli çocuklar görerek ve dokunarak öğrendikleri için materyal öğretiminin önemli bir yeri ve eğitici bir etkisi vardır. Pedagojinin etkili temsilcilerinden M. Montessori bu gerçeği görerek engelli çocukların bazı davranışları kolaylıkla edinebilmeleri için farklı gelişim alanlarına yönelik çeşitli materyaller geliştirmiş ve engelli çocukların duyu organlarının eğitimine ağırlık vermiştir. Bu yöntem, Montessori'nin gelişimsel farklılık gösteren çocukları gözlemlemesi ve yöntemin oluşmasında gözlemlerin önemli bir yerinin olması, yöntemi aynı zamanda bir özel eğitim yöntemi haline de getirmektedir. Özellikle Down Sendromlu, nöromotor gelişim geriliği ve psikomotor gelişim geriliği olan çocuklarda bu yöntemin kullanımı oldukça olumlu sonuçlar vermektedir (Beken,2009).

Montessori metodu daha çok okul öncesi kurumlarında ve lise dahil olmak üzere tüm eğitim seviyelerinde uygulanmaktadır. Montessori metodu çocuğun rehberliğini izleyen bir metottur. Bu eğitimin tümünde çocuğun kendi eğitimini yönlendirmesi, eğitim yaşantısı hakkında söz sahibi olması beklenir. Montessori metodunda, bireyin yaşamındaki ilk aylardan itibaren çocuğu kendini oluşturmaya çalışan bir sanatçı olarak görmeli ve onun bu oluşum sürecini gereksiz müdahalelerle sekteye uğratmadan gerekli olan ortamı hazırlamalı, seçimlerine ve ona saygı duymayı öğrenmelidir. Montessori, çocuğun gelişmesine ilişkin kriterleri belirledikten sonra bu kriterlere uygun yöntem ve materyal geliştirmiştir. Montessori, çocukların özellikle hareket eğitimi, duyuşların eğitimi ve dil eğitimi alanlarında gelişmelerini hedeflemiştir. Montessori”

ye göre çocuk hareketlerinde serbest olmalı, her şey çocuğu rahatsız etmeyecek ve çocuğa uygun şekilde hazırlanmalıdır. Gerekirse öğretmen durumunu çocuğuna göre ayarlayabilmelidir. Çocuğun eğitiminde hareket kadar önemli olan başka bir boyutta duyuların eğitimidir. Materyallerin çocuğu biçim, renk, doku, tat, büyüklük ve diğer algılarına yönelik eğitiminde gerekli olduğunu savunmuştur. Bu programda duyulara ilişkin kavramların geliştirilmesine ilişkin araştırmalar büyük yer tutmaktadır (Zakir, 2019).

MONTESORİ EĞİTİMİ VE MOTOR HAREKET BECERİSİ

Montessori'ye göre hareket, çocuğun diğer etkinliklerinden ayrı bir şey değildir. Bu nedenle de eğitim programlarında çocuğun hareket edebilmesini sağlayıcı etkinlikler önemli bir yer tutar. Montessori yöntemi, çocuğa, önceden hazırlanmış bir çevrede kendi kendini geliştirebileceği şekilde hareket ve faaliyet özgürlüğü tanımayı amaçlayan, kendi kendine oluşan ve gelişen bir eğitim sistemidir. Hareketin insanın gelişmesindeki öneminin tartışılmaya bile gerek olmadığını düşünen Montessori, hazırladığı eğitim programında çocukların serbestçe hareket edebilmelerine büyük önem vermiş, kullandığı materyallerle de çocuğun hareket becerisini geliştirmesine ilişkin çeşitli egzersizlere yer vermiştir. Onun için önemli olan çocuğun doğal olarak yaptığı hareketleridir (Çağlak, 2003). Çocuk, doğal olarak yaptığı hareketler ile becerileri kazanır ve diğer karmaşık aşamalara rahatlıkla geçebilmektedir. Montessori yaklaşımı, yaşam için bir yardım olarak eğitime geniş bir vizyon sunar. Çünkü bu eğitim, çocukların doğal bir ortamda sağlıklı büyümesine ve gelişmesine yardımcı olmak için tasarlanmıştır (Britton, 1992).

Montessori'ye göre çocuk aktiftir. Çocuğun zekâsının, duyularının ve kaslarının gelişimi için gerçek materyallerle donanımlı bir çevrede olması gerekir. "Yaşayarak öğrenme" olarak da bilinen aktif öğrenme; çocuğun objelerle direkt olarak çalıştığı, insanlar, fikirler ve olaylarla doğrudan ilişki içinde edindiği deneyimlerini yorumlayarak yeni anlayışlar geliştirdiği bir öğrenme seklidir. Montessori, çocukların oyunlarını kurarken oyuncaklarla değil gerçek ev araçlarından faydalanılarak oyunlarını kurduklarını gözlemlemiştir. Bu gözlemlerden yola çıkan Montessori, çocuğun öğrenme yaşantılarını geçirdiği sınıf ortamının zenginleştirilmesi ve çocuğun orada kendisine gerçek yaşamla ilgili bilgi ve becerileri kazandıracak olan materyallerin hazırlanmasına dikkat çekmiştir. Montessori, çocukların zihin gelişiminde hareket gelişimi-

nin bir motor güç oluşturduğunu düşünerek, hareket gelişiminin temelinde bulunan becerilerin onlara kazandırılmasının önemini vurgular. Bu açıdan bakıldığında o, çocukların psikomotor becerileri öğrenmelerinde özel hazırlanmış materyaller kullanılması gerektiğini ifade eder. Motor becerileri geliştirmede metal ya da plastik kalıplar kullanılır. Böylece çocuk kapalı çizgileri doldurarak kalemi kullanmayı öğrenir. Bu faaliyet, çocuğu büyülediği için ona ağır gelmez. Kapalı çizgi yapmak için, küçük pasta kalıpları materyal olarak kullanılabilir (Topbaş, 2004). Çeşitli şekillerin bulunduğu kalıplarla, kalıpları çıkarılmış pürtüklü(kabartmalı) harflerle ve rakamlarla, yap-bozlarla, düğme ilikleme, bağcıkları bağlama ve fermuarı açıp kapatmaya yardımcı olan çit çiti kullanma, oyun küpleriyle, pembe kulelerle, uzun bloklarla, sayı çubuklarıyla, çeşitli boncuklarla vb. materyallerle çocuğun nesnelere kullanma, çizme, boyama ile ilgili temel el becerilerinin kazandırılmasına yardımcı olacak, Montessori materyalleri tasarlanmıştır. Öğrenme ve öğretim sürecinde materyaller hem öğretmene hem de öğrenciye yardımcı bir araç rolü üstlenirken, yerinde, doğru ve etkin kullanıldığında öğretime önemli katkı sağlar. Ayrıca materyallerin zamandan tasarruf, karmaşık yapıları basite indirgeme, soyutu somutlaştırma, geneli özelleştirme, işlemleri basamakları ile gösterme, uygulama yapma, ilgi çekme, dikkat uyandırma ve motivasyonu arttırma işlevleri vardır (Yiğit, 2008). Montessori materyalleri, çocuklar hazır olduğunda onlara yavaş yavaş tanıtılır. Bunlar sağlam, ilgi çekici ve ilginçtir. Eksik parçası bulunmamaktadır. Bu malzemeler, çocuğun öğrenmesine destek olur, çocukların genel becerilerinin gelişmesine yardımcı olur. Onları problem çözmeye teşvik eder. Aynı zamanda grup gelişimi ve iş birliğini de geliştirir. Çocuklar, birbirlerinden sürekli yeni bilgiler öğrenirler. Küçükler büyükleri gözlemler, büyükler ise küçüklere yardım eder (Poyraz & Dere, 2001). Montessori materyalleri, çocuğa dünyayı keşfetmek için fırsatlar sunar. Materyaller çocuğun kullanabileceği boyutlarda ve güvenlikte dizayn edilmiştir, ayrıca gerçekçi özelliklere ve yaratıcılığa da büyük önem verilmiştir. Materyaller bu özellikleri nedeniyle günümüzde oldukça yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu materyaller hatanın kontrolünü içerir ve bu oto kontrol eğitime yol açar. Montessori materyalleri bu nedenle Montessori metodunun en önemli unsurlarından birisidir (Erişen & Güleş, 2007).

Montessori eğitiminde, günlük yaşam becerileriyle ilgili etkinlikler çocukların ev yaşamını taklit edilmesi onların motor becerilerinin gelişimini etkilediği belirtilmektedir. Halıyı toplamak, yerleri silmek, toz almak, suyun

döküldüğü yerleri kurulamak gibi hareket uygulamaları, jimnastik ve ritmik uygulamalarla ve bir doğru üzerinde yürüyebilmek gibi temel hareketlerin yerini doldurmaktadır. Bunlar dikkate alındığında, özellikle engelli çocukların günlük yaşam becerileri etkinliklerinde öz-bakım ve motor gelişimlerine olumlu katkılar sağladığı söylenebilir. Günlük yaşam becerileri etkinlikleri, çocukların kendi işlerini başarmasına ve engelli çocukların bağımsızlaşmasına olanak sağlarken; diğer bir yandan çocukların motor gelişimlerini destekler ve çocukta kendine güven duygusunu geliştirir, görsel algı becerilerine yardımcı olur (Arslan, 2008).

MONTESORİ EĞİTİMİNDE ÇOCUĞUN HAREKET ETME ÖZGÜRLÜĞÜ

Özellikle okul öncesi dönemde çocukların gelişimsel özelliklerinden biri hareketli olmalarıdır. Bu çocukların hareket etmeye son derece ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Montessori hareket özgürlüğüne büyük önem vermiştir ancak bu düşüncesi o dönemde çocuklar üzerindeki disiplini yok ettiği düşüncesiyle karşı çıkılarak engellenmeye çalışılmıştır. Buna rağmen reformistler tarafından bu düşünce güçlü biçimde desteklenmiştir (Aydın, 2006). Montessori eğitiminde çocukların hareket özgürlüğü üzerinde önemle durulan bir noktadır. Çocuğun motor gelişimini desteklemede temel nokta hareket özgürlüğüdür. Hareket özgürlüğüne sahip çocuklar kendi kendini idare etmeyi başarırlar. Çocuklar hareket ederek ve keşfederek öğrenir. Çocukların günün büyük kısmını oturarak geçirdiği ve öğrenmenin performansına dayalı bilgi aktarımı olan geleneksel eğitimin aksine çocuklar gün boyu özgürce hareket halindedirler. Yapılan bir çalışmada Montessori eğitimi ve geleneksel eğitim alan çocukların fiziksel aktiviteleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Montessori eğitimi alan çocukların daha hareketli oldukları saptanmıştır. Hatta geleneksel yöntemde erkekler kızlara oranla daha fazla fiziksel aktiviteye sahipken Montessori eğitiminde bu cinsiyet farkı ortadan kalkmış hem kızlar hem de erkekler geleneksel eğitim alanlara oranla daha fazla fiziksel aktiviteye sahip bulunmuştur (Pate & et.al 2014). Çocuk öğrenme ortamında hareket ederken ve ilgi alanlarına yönelik aktiviteleri seçerken özgürdür. Montessori'ye göre birey bağımsız olmadıkça özgür olamaz. Onun bahsettiği bağımsızlık kavramı direkt fiziksel olana yöneliktir. Bütün bu fiziksel hareketler günlük yaşam çabalarıdır. Birey kendi başına nasıl besleneceğini, çamaşırlarını nasıl yıkayacağını, bunlarla ilgili çevresindeki insanlardan nasıl yardım istemesi gerektiğini ya da birine bu

konuda nasıl yardım edeceğini ilgileri doğrultusunda tercih yaparak öğrenir. Tüm bunları yapması onu bağımsızlığa ulaştırır, düzene karşı duyarlılığını geliştirir, dikkatini ve konsantrasyonunu derin bir şekilde yoğunlaştırabilmesini sağlar ve fiziksel koordinasyonunu geliştirir (Carey, 2007). Montessori eğitiminin uygulandığı öğrenme ortamlarında çocuklar özgürce dolaşabilirler ve sınıftan bahçeye istedikleri zaman çıkabilirler. Her iki alanda da geçiş yapmakta özgürdürler ki bu özgürlük eğitim programında da kendini göstermektedir. Fiziksel ortamın hazırlanması çocuğun özgürlüğünün sınırlarını çizen bir role sahiptir. Öğrenme alanları tüm güvenlik önemlerini içerir. Okul öncesi dönemde engelli ve diğer normal çocuklar için öğrenme ortamındaki gerekli düzenlemeleri yapmak son derece önemlidir (Güral,2015)

MONTESSORI EĞİTİMİ VE GELENEKSEL EĞİTİMİN KARŞILAŞTIRILMASI

Montessori yöntemi yüz yılı aşkın bir süredir varlığını birçok eleştiriye rağmen sürdürmekte ve yapılan araştırmalarda bu eleştirileri bilimsel olarak cevaplamaktadır. Geleneksel eğitimin çocuğun tüm ihtiyaçlarına cevap verdiğini düşünmek ancak Montessori eğitim yöntemi ile karşılaştırıldığında belirginleşir. Geleneksel eğitim yönteminde sınıf içinde ders kitabı, kâğıt, kalem ve çalışma sayfaları gibi araçlar bulunurken, Montessori sınıfında özel olarak geliştirilmiş, hata kontrolü olan duylara hitap eden materyaller bulunmaktadır. Geleneksel eğitimde çocuğun sosyal gelişimine herhangi bir vurgu yapılmazken, Montessori eğitiminde tüm çalışmalar ve öğrenmeler çocuğun sosyal gelişimini üzerine kuruludur. Geleneksel eğitimde program dar ve ünite merkezli iken Montessori eğitiminde birleştirilmiş, gelişimsel bir program uygulanmaktadır. Geleneksel eğitimde öğrenme konu merkezli iken Montessori sınıfında öğrenme gelişimsel psikoloji üzerine kuruludur. Geleneksel eğitimde ders saatleri ve blok zamanlar varken, Montessori sınıfında kesintisiz bir çalışma zamanı bulunmaktadır. Geleneksel sınıflarda belli bir yaş aralığında olan çocuklar bulunurken, Montessori sınıflarında karma yaş uygulaması yapılmaktadır. Geleneksel sınıflarda çocuklar pasif bir şekilde masalarda otururken, Montessori sınıflarında çocuklar özgür ve aktif bir şekilde kendi öğrenmelerini gerçekleştirmektedir. Geleneksel eğitimde çocuklar okulun ihtiyaçlarını karşılarken, Montessori eğitiminde okul, çocukların ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Geleneksel eğitim çocukların ihtiyaçlarını karşılamazken, Montessori eğitiminde çocuklar kendi ihtiyaçlarını kendileri belirleyerek karşılamaktadırlar. Gele-

neksel eğitim sonuç ve ürün odaklı iken, Montessori eğitimi ise süreç, beceri ve değerlendirme odaklıdır (Toran, 2011).

MONTESSORİ YAKLAŞIMININ YARARLARI

Montessori'nin geliştirdiği çocuk eğitimi yaklaşımı, çocuğu ruhsal ve fiziksel açıdan olumlu yönde etkileyen; çocuğun duyu, hareket ve dil eğitimine önem veren; sosyal, duygusal, bedensel yönden gelişimine önemli katkıları ve yararları olan bir yaklaşımdır. Montessori yaklaşımının yararları şunlardır: Büyük çocuklarla küçüklerin bir arada bulunması küçüklerde toplumsal bilinci ve kendine güveni geliştirir. Çocuklar öğretmenlerinin uyarıları yerine, kendi hatalarını kendileri düzeltme eğilimine girerler. Bireysel öğrenme, çevre içerisinde olur. Her bir çocuk farklı bir adımda büyür, bu çocuğun gelişimini sağlar. Çocuklar çevreye saygılı olmak için değil, kendi seçimleri ile sessizliği tercih ederler. Soyut yerine, somut öğrenme üzerinde durulur. Çocuklar kavramları birebir gerçek hayatta yaşayarak ve çocuk merkezli bir çevrede öğrenirler.

Montessori yaklaşımı günümüzde hala geçerliliğini korumakta ve birçok okul öncesi eğitim kurumunda Montessori yaklaşımından halen yararlanılmaktadır. Eğitimin daha da önem kazandığı günümüzde çağdaş yaklaşımlardan birisi olan Montessori eğitim anlayışının geçerliliğini koruyor olması önemlidir. Montessori yaklaşımında yer alan, çocuğun gelişimini destekleyecek faaliyetlerin dikkati sağlayıcı, çocuğu motive edici bir şekilde özgür bir çevrede çocuğa sunulması ve çocuğun bunları kullanabilmesi için öğretmenin yöneltlen olması, zihinsel faaliyeti ortaya çıkarmayı amaçlayan emici zihin gibi ilkelerin günümüzde de çocuk eğitiminde kullanılması verilen eğitimin daha etkili olması açısından önemlidir. Montessori'ye göre eğitimin ilk amacı, çocuğun kendisinin keşfetmesi ve özgürleştirilmesidir.

Son olarak; Engelli çocukların Montessori eğitim materyallerini kullanmalarını büyük önem arz etmektedir. Özellikle sınıflarda bulunan Montessori materyalleri, bireysel gelişimi sağlar. Engelli çocuklar çoğu nesneyi dokunarak öğrendiğinden onların ince ve kaba kas gruplarının gelişmesini desteklemelelerinin yanı sıra zihinsel ve sosyal yönlerinin de gelişmesini sağlayacaktır. Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan eğitim programlarının kapsamı içerisine Montessori Yaklaşımından yararlanarak eğitim programları hazırlanabilir ve çocuklar üzerindeki etkileri araştırılabilir. Montessori Yaklaşımı dışında diğer çağdaş yaklaşımlara da akademik çalışmalarda yer verilebilir (Vuslat & Köksal Aksoy, 2006).

KAYNAKÇA

- Açak, M. & Kaya, O. İnönü Üniversitesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2015; 2(2):1-11.
- Arslan, M., "Günümüzde Montessori Pedagojisi". *Milli Eğitim Dergisi*. 2008: 65-179
- Aydın, İ. (2006). *Alternatif Okullar*. (s.60-62).Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Beken, S. Montessori Yöntemi Etkinliklerinin 5-6 Yaş Çocuklarının El Becerilerinin Gelişimine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2009:1-303.
- Bozkurt, E., Kölemen E.B., Abanoz, T. & ark. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2019; (7),92: 239-251.
- Britton, L. (1992). *Montessori Play And Learn*. New York: Crown Publishers.
- Carey, K. (2007). "Freedom and Montessori." *Montessori Life*. 1, 4-7.
- Craft DH. (1995). *Visually Impairments And Hearing Losses*. *Adapted Physical Education And Sport* (Ed: J. P. Winnick), Champaign. Human Kinetics Books. (143-166).
- Çağlak, S. (2003). "Okul Öncesi Dönemde Hareket Gelişimi ve Eğitimi". *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. (Müzeyyen Sevinç, Çev.Ed.). (s.43-46). İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Çalışkan, E. (2011). *Engelli Çocuklarda Spor Eğitimi ve Ailelerin Yaklaşımları*. 1. Uluslararası Katılımlı Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi Kitabı. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, 5-7 Mayıs, Konya, s.30.
- Çevik, O & Kabasakal K. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2013: 3 (2):74-83.
- Doğduay, G., *Engelli Bireye Sahip Ebeveynlerde Sporun Yaşam Kalitesine Etkisi*. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. *Yüksek Lisans Tezi*. 2013: 1-116.
- Dunn JM, & Fait H., (1997). *Special Physical Education: Adapted, Individualized, Developmental Seventh Edition*, Iowa Dubuque Brown& Benchmark, 22.
- Ergun, N. (2011). *Bedensel Engellilerde Sportif Aktiviteler ve Klasifikasyon*. *Uluslararası Katılımlı Engellilerde Beden Eğitim ve Spor Kongresi Kongre Kitabı*, Selçuk Üniversitesi, 5-7 Mayıs, Konya, s.42.
- Erişen, Y.& Güleş, F., *Montessori Materyallerinin Tasarım Kalite Özelliklerinin Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007;18:287-305.
- Güral, M., *Montessori Eğitim Yaklaşımında Çocuğun Özgürlüğü*, *International Journal of Social Science* 2015;37: 447-457.
- İlkım, M. (2019). *Toplumsal Alanda Engelli Bireyler ve Katıldıkları Spor Aktiviteleri*, Mehmet İlkım & Karataş, Ö. (Ed), *Spor Bilimlerinde Güncel Çalışmalar* (s.21-41) Ankara: Akademişyen Kitapevi.
- Koparan, Ş., *Özel İhtiyaçları Olan Çocuklarda Spor*. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2003;1: 153-160.
- Korkmaz, E. (2006). *Montessori Metodu: Eğitimde Bir Alternatif*. (s.1-192). Ankara: Algi Yayıncılık.
- Martin, M. R. & Speer, L. *Leveling the playing field: Strategies for inclusion*. *Strategies: A Journal for Physical and Sport Educators*, 2011: 24(5), 24-27.
- Pate, R. R., O'neill, R. J., Byun, W.,& et.all. "Physical Activity In Preschool Children: Comparison Between Montessori And Traditional Preschools." *Journal Of School Health*, 2014: (84), 11: 716-721.
- Poyraz, H. & Dere, H. (2001). *Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri*. (s.1-198). Ankara: Anı Yayınları.
- Savucu, Y., *Uyarlanmış Beden Eğitimi ve Spor*. *Uluslararası Spor Egzersiz ve Antrenman Bilim Dergisi*. 2019;(5),4:192-200.

Spor Bilimleri IV

- Tekkurşun Demir, G. & İlhan, E.L., Engelli Sporcularda Spora Katılım Motivasyonu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 2020;(21),1: 49-69.
- Temel, Fulya. Z., "Montessori'nin Görüşleri ve Eğitim Yaklaşımı". Okul Öncesi Eğitimi Dergisi. 1994; 26(47), 18-22.
- Topbaş, E. (2014). Montessori Yöntemiyle İle Çocuk Eğitimi, (s.1-224). Ankara: Panama Yayıncılık.
- Toran, M., Montessori Yönteminin Çocukların Kavram Edinimi. Sosyal Uyumları ve Küçük Kas Motor Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi. 2011:1-149.
- Vuslat, O. & Köksal Aksoy, A., Çocuk Eğitiminde Montessori Yaklaşımı. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2006;(15),1:243-256.
- Yıldırım Doğru, S., Özel Eğitimde Kullanılan Alternatif Programlar (Montessori Yaklaşımı). Türk Bilim Araştırma Vakfı Dergisi.2009,(2),1:107-116.
- Yiğit, T.,Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Montessori ve Geleneksel Öğretim Yöntemleri Alan Çocukların Sayı Kavramını Kazanma Davranışlarının Karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 2008:1-136.
- Zakir, M.N., Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 2019; (6),12: 59-62.